

VÔ THƯỜNG

Trong bài trước tôi đã phân tích khái niệm “Vô Ngã”. Qua đó cho thấy: Phật đã không còn chấp vào Ngã của mình. Có nghĩa, cái tôi của Phật đã không còn. Đến đây, có lẽ rất nhiều người thắc mắc: nếu không có cái tôi - thì sự sáng tạo sẽ ra sao? Từ cổ chí kim, “Kiều”; “Tướng Về Hưu” ... chẳng mang dấu ấn cái tôi của cụ Nguyễn Du, Nguyễn Huy Thiệp đấy sao?

Trong lý luận văn học, cái tôi cá nhân cụ Nguyễn Du; Nguyễn Huy Thiệp ... đã hoàn toàn biến mất. Thay vào đó, cái tôi sáng tạo xuất hiện. Cái tôi này được thăng hoa có thể vượt lên rất xa bản thân người sáng tạo - đến mức, khi đọc lại tác phẩm - “cha đẻ” của nó cũng đầy ngỡ ngàng ... Trong các hồi ký, ký sự, bút ký ... “Tôi” ở trong câu chuyện là “cái tôi” của nhân vật, cái tôi ấy có thể lung linh làm sao ...

Triết học Phật không phủ nhận cái tôi (Ngã), song, Triết học Phật đã chỉ ra: cái tôi (Ngã) ấy không thực có - cho dù không phải là không có - vì sao? Vì hai lẽ:

Lẽ thứ nhất: cái tôi (Ngã) ấy tồn tại - chỉ và chỉ tồn tại - thông qua ý thức. Chết, ngay lập tức cái tôi ấy biến mất.

Lẽ thứ hai: chỉ trong một chớp mắt, cái tôi ấy đã biến đổi, cái tôi của trước khi chớp mắt đã không còn, ngay sau khi chớp mắt, đã là một cái tôi khác, cứ như thế ... Triết học Phật gọi đây là lẽ “Vô thường”.

Kế thừa tư tưởng này, nhà triết học Hy Lạp cổ đại Heraclitus để lại một câu nói nổi tiếng: *“Con người không thể tắm hai lần trên một dòng sông”*.

Triết học Phật thể hiện triết lý: một khi cái tôi ấy không thực có - thì, đặt nặng, xem trọng ... nó mà làm gì. Chính vì không đặt nặng, không xem trọng ... cái tôi (Ngã) ấy nên khi Phật còn là Bồ Tát, bị vua Kalinga “tùng xẻo”, Ngài chẳng mang một chút oán hận gì!

Chúng ta vì còn quá đặt nặng, xem trọng ... cái tôi (Ngã) của mình - nên có ai đó nói chàm một câu thôi - đã có thể xảy ra đổ máu rồi!

000

“Vô thường” (và “Vô ngã”) là khái niệm đặc biệt quan trọng trong Triết học của nhân loại. Tiếc thay, con người lại không nhận ra được quy luật khách quan, tự nhiên và bất biến này. Marx vót vát: “Mọi sự vật và hiện tượng trong tự nhiên và xã hội luôn vận động và biến đổi”.

Trở lại vấn đề,

Sự biến đổi “chóng mặt” của con người xoay quanh “trục”: Thiện - Ác - Không Thiện Không Ác.

Chỉ một suy nghĩ thoáng qua thôi đã làm biến đổi cả một con người rồi. Con người, do giới hạn của chủng loại người nên không thể nhận ra điều này bằng các giác quan. Chỉ và chỉ những ai “nhìn” thấy được biểu hiện tâm linh người - thì mới nhận ra sự chuyển biến “thần kỳ” này. Phật, “nhìn” một người, vừa với nhãn quan của một người đời thường, vừa có thể “nhìn” một người, với nhãn quan Phật. Với nhãn quan Phật, Ngài nhận ra con người ấy cả từ quá khứ, hiện tại và vị lai (kinh “Kim Cang”, Thiền sư Thích Nhất Hạnh dịch).

Sự “Vô thường” (luôn dịch chuyển và biến đổi), nó “ập đến”, khiến một người từ trạng thái này, hoàn cảnh này, điều kiện này ... trở thành một người khác, hoàn cảnh khác, điều kiện khác ... Ví như trúng số độc đắc; các tai ương ... Tất tần tật đều do tạo tác Thiện - Ác của con người hình thành từ trong quá khứ - quá khứ này, có thể, là quá khứ của hàng tỷ năm về trước. Tại sao lại lâu và khó khăn như thế? Bởi, con người cần phải hội đủ mọi điều kiện tương thích ... trong mọi không gian và thời gian tương thích ... để cái “Quả” thành “trái”. Nói một cách hết sức đơn giản và thô thiển, ví như, một người cắt cổ một con gà, thì phải chờ cho đến khi sinh vào cõi Súc sanh, thành đúng con gà - và, có một ai đó cần cắt cổ con gà ấy ... thì, xem như “Quả” đã thành. (Xin nhắc lại, ví dụ này chỉ mang tính minh họa, bởi Nhân - Quả là quá trình vô cùng rối rắm và phức tạp). Điều đáng lưu ý là: không một ông Phật nào; không một đấng Thần linh nào trực tiếp can thiệp, làm biến đổi quy luật khách quan, tự nhiên và bất biến này. Để thay đổi khuynh hướng của một Nhân - Quả, chỉ và chỉ duy nhất người tạo ra chúng (Nhân - Quả ấy) mới có thể làm thay đổi được chúng. Sự thay đổi ở mức độ nào - tùy thuộc vào mọi hành vi, suy nghĩ, lời nói, việc làm (kể sinh nhai) ... của con người tạo ra chúng - ngay trong đời hiện tại này.

Triết học Phật, chỉ với hai khái niệm “Vô Ngã”; “Vô Thường” - đã mang đến cho con người “lối thoát” - nhằm giảm thiểu sự khổ rất nhiều rồi!

P.T.C

20.05.2026